

การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงาน
เรื่อง “การพัฒนาเกษตรข้าวหอมมะลิอย่างเป็นระบบ”
วันศุกร์ที่ 4 มีนาคม 2554 เวลา 09.30 – 14.00 น.
ณ ห้องประชุมชั้น 2 ศาลากลางจังหวัดสุรินทร์

สำนักงาน ก.พ.ร. ได้จัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่อง “การพัฒนาเกษตรข้าวหอมมะลิอย่างเป็นระบบ” ระหว่างจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด สกลนคร สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี โดยสรุปประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ ดังนี้

จังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานีสนับสนุนการทำนาดำ แทนการทำนาหว่าน เพราะต้นทุนการผลิตต่ำกว่า เนื่องจากนาดำใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว 5 กิโลกรัมต่อไร่ แต่นาหว่านใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว ถึง 15 กิโลกรัมต่อไร่ นอกจากนี้ นาหว่านจะเป็นเหตุหลักในการปลอมปนข้าวพันธุ์พื้นเมือง ทำให้ยากต่อการควบคุมมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิ อีกทั้ง เสียงต่อวัชพืชและแมลงมากกว่า ทำให้เก็บเกี่ยวยาก รวมทั้งระยะเวลาการเก็บเกี่ยวก็มากกว่า (นาดำ 120 วัน และนาหว่าน 140 วัน) และข้าวหอมมะลิในจังหวัดจะนิยมปลูกในช่วงนาปีซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 140 วัน โดยส่งเสริมให้เริ่มทำประมาณเดือนกรกฎาคมและเก็บเกี่ยวเดือนพฤศจิกายนเพราะมีช่วงแสงที่เหมาะสมกับการปลูกข้าวที่ดีที่สุด ส่วนวิสัยทัศน์ข้าวหอมมะลิของอุบลราชธานีที่เขียนว่าเป็นเลิศ จังหวัดไม่ได้หมายความว่าเปรียบเทียบกับข้าวจังหวัดอื่น แต่หมายความว่า เป็นเลิศด้านผลผลิตข้าวหอมมะลิ ซึ่งจังหวัดวางเป้าหมายผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 450 กิโลกรัม และเป็นเลิศด้านคุณภาพของข้าว ซึ่งหมายถึง ข้าวดีหอมนุ่ม ไม่ปน เป็นต้น

สำหรับวาระแห่งชาติเรื่องข้าวไทยล่าสุด มีทิศทางเป้าหมาย 2 เรื่องหลักๆ คือ

- 1) การเพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ให้สูงขึ้น (ประมาณ 450 กิโลกรัมต่อไร่) และ
- 2) การเพิ่มคุณภาพของข้าวให้ได้มาตรฐานสูงขึ้น (ข้าวที่มาตรฐานมีประเด็นดังนี้ ข้าวตรงตามพันธุ์ มีข้าวปนไม่เกินร้อยละ 5 มีสิ่งเจือปนไม่เกินร้อยละ 2 ไม่ปนเปื้อนสารเคมี มีความชื้นไม่เกินร้อยละ 15 และสีข้าวออกมาได้ขาวไม่น้อยกว่าร้อยละ 40) ซึ่งหลังจากนั้น กรมการข้าวก็รับมาเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อผลักดันให้ทิศทางในวาระแห่งชาติเรื่องข้าวเกิดขึ้น ซึ่งในแต่ละภาคจะมีภารกิจกิจกรรมที่แตกต่างกันตามศักยภาพพื้นที่

ส่วนปัญหาข้าวหอมมะลิในปัจจุบันที่มีราคาตกต่ำลง เหลือประมาณ 13,200 บาทต่อตัน ขณะที่ต้นทุนราคามูลค่าพันธุ์ข้าวหอมมะลิขณะนี้สูงถึง 24 บาทต่อกิโลกรัมนั้น จังหวัดคิดว่า สาเหตุหลักเนื่องจากรัฐบาลระบายสต็อกข้าว 4 ล้านตัน ทำให้การซื้อข้าวไม่เกิดขึ้นในประเทศ นอกจากนี้สถานการณ์ข้าวจากเวียดนามและพม่าเป็นคู่แข่งข้าวไทยที่สำคัญ รวมทั้ง ภูมิภาคและภูมิภาคยังเอื้ออำนวยในการปลูกข้าวไม่เต็มที่เท่าที่ควรนัก อีกทั้งภัยแล้งและภัยธรรมชาติที่มาแปลกๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ นอกจากภูมิภาคและภูมิภาคแล้ว ภูมิสังคมก็เป็นสิ่งสำคัญต่อผลผลิตข้าว โดยเฉพาะ

เรื่องแรงงานที่ยังขาดคุณภาพ เพราะคนทำนาในภาคอีสานส่วนมากเป็นคนเฒ่าคนแก่ ทำให้ยากแก่การพัฒนาความรู้ด้านการปลูกข้าว ปัญหาเรื่องการแบ่งสิทธิทางการเมืองในหมู่เกษตรกรก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ขาดการมีส่วนร่วม และยากต่อการพัฒนาเกษตรกรในท้องถิ่น ซึ่งทางจังหวัดมองว่า FTA อาจเป็นอุปสรรคสำหรับข้าวไทยในอนาคต เนื่องจากกำลังการผลิตข้าวของไทยยังต่ำอยู่ และรัฐบาลยังควบคุมกลไกเรื่องการทะลักของข้าวปลอมปนจากประเทศเพื่อนบ้านไม่ได้ ทำให้คุณภาพของผลิตภัณฑ์ข้าวไทยยังไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งจะมีผลกระทบทางด้านการส่งออกข้าวไปทั่วโลกไม่ได้ ดังนั้น กรมการข้าวควรมีความเข้มแข็งในการสู้ข้าวจากนาแปลงและตรวจสอบคุณภาพข้าวให้มากขึ้น รวมถึง ในภาคส่วนอุตสาหกรรมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการสร้างนวัตกรรมการแปรรูปข้าว เพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณภาพของข้าวไทยสู่การแข่งขันทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดนอกประเทศได้ ยกตัวอย่างเช่น โรงสีข้าวถ้าขาดเทคโนโลยีที่มีคุณภาพหรือเป็นโรงสีที่ไม่ได้ GAP (Good Agricultural Practice) ในการสีข้าว จะทำให้เกิดการสูญเสียผลผลิตข้าวถึงร้อยละ 30 เป็นต้น

จังหวัดสุรินทร์

ข้าวหอมมะลิถือเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัดสุรินทร์ โดยในจังหวัดมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวประมาณ 33 ล้านไร่ มีผลผลิต 1 ถึง 2 ล้านตันต่อปี ซึ่งผลผลิตต่อไร่ของข้าวหอมมะลิจังหวัดสุรินทร์โดยเฉลี่ยที่เป็นทางการ จากการสำรวจกว่า 400 แปลง คือ 436 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งถือว่าเป็นระดับที่ดี และพบว่าผลผลิตต่อไร่ระดับสูงสุด ประมาณ 600 กิโลกรัมต่อไร่ ปัญหาหลักของข้าวทุกวันนี้ คือ ผลผลิตข้าวที่เยอะเกินไป และไม่มีใครแก้ไข ฝ่ายโรงสีก็รอราคารับซื้อต่ำ แต่ข้อเท็จจริงพบว่า ราคาอ้างอิงกลับสูงกว่าราคาที่โรงสีรับซื้อ ทำให้เกษตรกรเสียผลประโยชน์ในส่วนนี้ไป และมองว่าขาดการสนับสนุนการปลูกพืชชนิดใหม่มาทดแทนในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการปลูกข้าว เกษตรกรก็ยังไม่เข้าใจพืชใหม่ที่มาทดแทนข้าวหอมมะลิ พร้อมทั้ง มองว่าการทำนาหว่านมีทั้งข้อดีและข้อเสีย กล่าวคือ นาหว่านได้ดินแน่นและเยอะ ถึงแม้ว่านาหว่านใช้ปุ๋ยปริมาณที่เท่ากันกับนาดำ แต่ก็เสี่ยงต่อการเกิดโรค แมลง และวัชพืชมากกว่า สำหรับการป้องกันวัชพืช จังหวัดส่งเสริมให้เคลียร์พื้นที่นาให้ปราศจากวัชพืชก่อนการปลูก แต่อย่างไรก็ตาม ถ้ามีวัชพืชขึ้นขณะข้าวกำลังโต ก็จะส่งเสริมการตัดข้าวในนา แทนการจ้างแรงงานถอนวัชพืช โดยข้าวที่ตัดสามารถนำไปเลี้ยงสัตว์ได้ ส่วนวัชพืชที่ตัดจะเป็นปุ๋ยในนาข้าวได้ ในส่วนด้านการปรับสภาพดินที่เสื่อมโทรมจะไม่แนะนำให้เผาตอซัง แต่จะเน้นการฝังกลบตอซัง และปลูกพืชสดสลับ เช่น โสน ถั่วแระ เป็นต้น นอกจากนี้ มีการส่งเสริมเรื่องการใส่ปุ๋ยในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม คือ หลังจากข้าวงอกออกมา 2 ถึง 3 สัปดาห์ และในช่วงต้นเดือนกันยายน ซึ่งเป็นช่วงก่อนออกดอกหนึ่งเดือน เพราะข้าวจะต้องการปุ๋ยยูเรียเพื่อช่วยเพิ่มขนาดดอกและขนาดเมล็ดให้มากขึ้น แต่มีงานวิทยานิพนธ์ที่ไม่เป็นทางการวิจัยว่า ถ้าใส่ปุ๋ยโพแทสเซียมเพิ่มเข้าไปด้วย จะเพิ่มผลผลิตข้าวขึ้นประมาณ 5 ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ รวมทั้ง ส่งเสริมให้เกษตรกรหว่านข้าวแห้งแทนนาหว่านน้ำตามในภาวะที่ภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวย เพราะจะทนต่อสภาพภูมิอากาศแปรปรวนได้มากกว่า และเมื่อได้น้ำช่วงหน้าฝนต้นเดือนกันยายนจะทำให้ข้าวที่หว่านพอเติบโตได้บ้าง แต่ผลผลิตอาจจะไม่ดีมากนัก

อีกปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาข้าวนาปรังที่เกษตรกรส่วนมากจะนิยมปลูกข้าวพันธุ์อื่นมากกว่า ทำให้มีปัญหาค้าวปลอมปนได้ จังหวัดสุรินทร์จึงส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลินาปรังแทน โดยเริ่มทดลองปลูกข้าวหอมมะลินาปรังแบบนาหว่านถั่ว และปลูกไม่เกินวันที่ 16 มกราคมของทุกปีหลังเก็บเกี่ยวนาปีเสร็จ ซึ่งปีที่แล้วจังหวัดสุรินทร์มีการปลูกนาปรัง 3,000 ไร่ และผลผลิตสูงสุดอยู่ประมาณ 600 กิโลกรัมต่อไร่ (ขึ้นอยู่กับน้ำเพียงพอต่อการปลูกหรือไม่) อุปสรรคที่พบ ก็คือ จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดฝนแล้งแต่น้ำท่วมทำให้ต้องรีบเก็บเกี่ยว อายุข้าวจึงสั้นไม่ถึง 100 วัน เข้าโครงการประกันราคาข้าวไม่ได้ ปัจจัยที่สำคัญต่อผลผลิตของข้าวนาปรัง คือ ความสม่ำเสมอของการหว่าน ต้นกล้าจะต้องสมบูรณ์ตลอดเวลา ซึ่งอาจจะเสี่ยงต่อการเกิดโรคได้ ทำให้ต้องแก้ปัญหาโดยการเพิ่มธาตุอาหารที่สร้างความแข็งแรงให้กับต้นข้าวเพื่อไม่ให้โรคและแมลงมารบกวนต้นข้าว เช่น แคลเซียม แมกนีเซียม โบแทสเซียม เป็นต้น

สำหรับการส่งเสริมระบบมาตรฐานข้าวของจังหวัดสุรินทร์ มาตรฐานที่จังหวัดใช้คือ มาตรฐาน GAP มาตรฐานข้าวเกษตรอินทรีย์ มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) แต่ก็มีปัญหาไม่ผ่านมาตรฐานอยู่เยอะ เกษตรจังหวัดพยายามผลักดันให้เกษตรกรเข้าสู่ระบบมาตรฐานให้มากขึ้น เพื่อเตรียมเข้าสู่ระบบการค้าแบบเสรี (FTA) ซึ่งประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว กัมพูชา ก็จะขายข้าวคุณภาพเหมือนกัน แต่ต้นทุนต่ำกว่า ราคาถูกกว่า ดังนั้น เราต้องพยายามพัฒนาเทคโนโลยีในการพัฒนาข้าวให้ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพข้าวไทยให้สูงกว่าคู่แข่ง และเมื่อเราได้เปรียบเรื่องคุณภาพของข้าวแล้ว เรื่องราคาข้าวไทยที่แพงกว่าก็จะมีปัญหาน้อยลงหรือไม่มีเลยก็ได้ และเพื่อรักษาคุณภาพข้าวหอมมะลิจังหวัดสุรินทร์ให้มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง จังหวัดจึงพยายามส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรเรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง เพื่อลดต้นทุนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และสนับสนุนให้ชุมชนผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ให้เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน และพยายามไม่ให้เกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์ที่อื่น เพื่อป้องกันการปลอมปนพันธุ์ข้าวจากที่อื่น

ข้าวหอมมะลิเกษตรอินทรีย์ มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อลดต้นทุนการผลิต พื้นฟูระบบนิเวศน์ให้ยั่งยืน สร้างสุขภาพอนามัยที่ดีแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมถึงเป็นการเตรียมความพร้อมในการแข่งขันทางการค้าโลกที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตและคุณภาพสินค้าที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จังหวัดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สุรินทร์ ด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เกษตรกรเห็นความสำคัญและเห็นคุณค่าของการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ โดยการประเมินความพร้อมของเกษตรกรรวมทั้งความเหมาะสมของพื้นที่เพาะปลูกก่อนเข้าสู่กระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ อีกทั้งสนับสนุนให้มีการนำระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เข้ามาใช้ในการควบคุมกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิเป็นจังหวัดแรกในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้กับผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันมีมาตรฐานการรับรอง 3 ระดับ คือ

- มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย (ม.ก.ท.) ซึ่งเป็นสมาชิกสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM)
- มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ซึ่งรับรองโดยสำนักมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุรินทร์ (มกสร.) ซึ่งรับรองโดยคณะกรรมการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สุรินทร์ ของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์

กระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของจังหวัดสุรินทร์ ผลิตด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ โดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีหรือสารสังเคราะห์ต่างๆ เช่น ปุ๋ยเคมี สารกำจัดวัชพืช กำจัดแมลงและศัตรูพืช ในทุกขั้นตอนการผลิต เน้นการใช้สารอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยคอก สารสกัดจากธรรมชาติ ซึ่งขออธิบายการผลิตคร่าวๆ ได้ดังนี้ พื้นที่เพาะปลูก คัดเลือกพื้นที่ขนาดใหญ่ติดต่อกัน มีความอุดมสมบูรณ์ของดินสูง ในด้านการจัดการดิน ไม่เผาตอซังเพราะทำลายอินทรีย์วัตถุและจุลินทรีย์ในดิน ใช้ปุ๋ยคอก หรือน้ำหมักชีวภาพ สำหรับการเตรียมดิน สร้างสภาพของดินที่เหมาะสมในการเพาะปลูกและเจริญเติบโต พันธุ์ข้าวที่ใช้ ใช้พันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 และ กข.15 ซึ่งเป็นตระกูลข้าวหอมที่มีคุณภาพดีที่สุดในประเทศไทย และดีที่สุดในโลก โดยใช้เมล็ดพันธุ์ที่ได้มาตรฐานไม่ใช้สารเคมีในการเก็บรักษา วิธีการปลูก ใช้ทั้งวิธีปักดำและหว่านเมล็ดต้นกล้า ส่วนของการควบคุมวัชพืช หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ใช้วิธีกลแทน เช่น การเตรียมดิน การใช้ระดับน้ำควบคุมวัชพืช สำหรับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ใช้แบบผสมผสาน เช่น การปลูกพืชหมุนเวียน การรักษาสมาดุลธรรมชาติ ใช้ศัตรูทางธรรมชาติกำจัด เช่น ตัวห้ำ ตัวเบียน หรือการใช้สารสกัดจากพืช เช่น สะเดา ข่า ตะไคร้หอม ในการจัดการก่อนและหลังเก็บเกี่ยว ระบายน้ำออกจากนา ก่อนข้าวสุกประมาณ 10 ถึง 15 วัน เพื่อให้ข้าวสุกแก่สม่ำเสมอ เก็บเกี่ยวแล้วเก็บซุ่มซึ่งข้าวในนาช่วงที่มีแสงแดด ทำให้ข้าวเปลือกที่มีคุณภาพการสีดี สุดท้ายการเก็บรักษาผลผลิต เก็บรักษาข้าวเปลือกในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ในยุ้งฉางหรือโรงเก็บที่ป้องกันแมลง ไม่ใช้สารเคมีในยุ้งฉางหรือโรงเก็บ

การปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์จึงถือเป็นทางเลือกหนึ่งให้เกษตรกรได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันการดำเนินการมีเกษตรกรที่ผ่านการรับรองมาตรฐานจำนวนน้อย เพราะยังมีปัญหาอยู่ เช่น เกษตรกรขาดความรู้และเทคนิค ไม่เชื่อมั่น ปลูกไม่ต่อเนื่อง เกษตรกรขายนา เกษตรอินทรีย์จะเป็นผลได้ อย่างน้อยต้องปลูกต่อเนื่อง 3 ปี การทำอินทรีย์ต้องสมัครให้ตรวจสอบทุกปีอย่างต่อเนื่อง ปัญหาที่พบโดยมากในการตรวจประเมินข้าว คือ งบประมาณไม่เพียงพอ จำนวนผู้ตรวจประเมินมีน้อยไม่เพียงพอ

จังหวัดร้อยเอ็ด

พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดเกือบ 80 ถึง 100 เปอร์เซ็นต์ นิยมปลูกข้าวหอมมะลิ 105 นาหว่านแบบใช้อัตราสูง ตามหลัก อ.เสถียร ข้าวหอมมะลิเป็นพันธุ์พื้นเมืองนาปี แต่เมื่อลองมาปลูกนอกฤดู ช่วงนาปรังก็พบปัญหาบ้าง เช่น เขียวบ้าง เหลืองบ้าง ออกรวงบ้างไม่ออกรวงบ้าง ออกรวงไม่พร้อมกันบ้าง

การปลูกข้าวหอมมะลินาปรัง จังหวัดจะนิยมปลูกช่วงเดือนธันวาคม เพราะเวลาจำกัดไม่ถึง 100 วัน การปลูกช่วงปลายปีจะยืดอายุข้าวให้มากขึ้นเล็กน้อย การปลูกนาปรังแบบหว่านจะใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว ประมาณ 15 ถึง 20 กิโลกรัมต่อไร่ ผลผลิตที่ได้ประมาณ 600 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งเป็นระดับมาตรฐานที่ได้ แต่มีปัญหาด้านคุณภาพ เนื่องจากอายุสั้น รูปเมล็ดข้าวจะสั้น ท้องขุ่น ทำให้มีปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากโรงสีจะไม่รับซื้อเพราะข้าวชนิดนี้จะไปสีปนข้าวนาปีไม่ได้ ดังนั้น ถ้าจะผลิตข้าวชนิดนี้ต้องรวมกลุ่มกันผลิตหลายๆ หมั่นหลายๆ แสนไร่ เพื่อให้ได้ ปริมาณข้าวมากพอที่โรงสีจะสีได้ในแต่ละครั้ง ซึ่งทุกวันนี้ยังเป็นปัญหาอยู่ ข้าวหอมมะลิร้อยเอ็ด ใช้ชื่อว่า “ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้” พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบันเรวางแนวทาง มุ่งพัฒนาข้าวหอมมะลิตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ การทำยุทธศาสตร์ข้าวของ ร้อยเอ็ดจะทำในเรื่องใหญ่ๆ ส่วนเรื่องการแปรรูปก็มีทำบ้างแต่เป็นส่วนน้อย ในกระบวนการส่งเสริม GAP จังหวัดร้อยเอ็ดมีทีมนักวิชาการเกษตรตำบล เกษตรอาสาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดให้กันฟังแล้วสรุปเป็นบทเรียน ถ่ายทอดให้นักวิชาการทั้งจังหวัด สิ่งที่ได้คือเทคนิคของเจ้าหน้าที่กับของเกษตรอาสา แต่การทำ GAP ของ จังหวัดร้อยเอ็ดต้องใช้เวลา 10 ถึง 20 ปี จึงจะครบทุกครัวเรือน เพราะในแต่ละปีจังหวัดร้อยเอ็ดต้องตรวจ GAP เป็นหมื่นราย กรมวิชาการข้าวทำได้อย่างมากปีละ 4,000 ราย ตอนหลังโอนมาให้กรมการข้าว ซึ่งไม่มี คนเหมือนกัน มีข้อจำกัดเรื่องบุคลากร ต้องจ้างเกษตรอาสาช่วย มาตรฐานจึงทำยาก และทำให้ตัวชี้วัดที่ เรวางเป้าหมายไว้ ทำได้แค่ 70 เปอร์เซ็นต์ เพราะขายข้าวหมดแล้ว ไบร้รับรองก็ยังไม่ทันเลย จึงเห็นว่าการข้าวควรรีบแก้ปัญหาเรื่องการตรวจ GAP ออกไปรับรองให้ทันด้วย

จังหวัดกาฬสินธุ์

จังหวัดมีข้าวหอมมะลิ “เขาวง” ที่มีชื่อเสียง เพราะข้าวมีคุณภาพ ข้าวเหนียวนุ่ม หอม และได้รับผลการประกวดชนะเลิศระดับประเทศเกือบจะทุกปี จากการศึกษา พบว่าใช้ข้าวพันธุ์ดี และใช้น้ำฝนในการปลูก ซึ่งเมื่อข้าวมีคุณภาพมีชื่อเสียงดี ก็ไม่ต้องทำการตลาด จะมีพ่อค้าวิ่งมารับซื้อ และขายได้ในราคาดี หลักการปฏิบัติของจังหวัดกาฬสินธุ์ คือ เกษตรจังหวัดท่านให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยเป็นผู้นำในกระบวนการแลกเปลี่ยนในกลุ่ม สิ่งที่เรียนรู้ร่วมกัน คือ ท่านให้เรามาตั้งเป้าหมาย เช่น ข้าว น้ำฝนทำอะไร ข้าวชลประทานทำอะไร แล้วให้มาแลกเปลี่ยนกัน และให้กลับไปศึกษาว่าในพื้นที่ของตนเอง มีปัจจัยการปลูกอย่างไร รวมทั้งค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วย สิ่งที่ดีก็เอามาเผยแพร่ ทำเป็นภาพรวมทั้งกายภาพ ชีวภาพ หา Best Practice ทางวิชาการ และจากปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อสามารถนำไปปรับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน

จังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ปลูกข้าวเป็นหลัก พื้นที่เกษตร 4.5 ล้านไร่ ปลูกข้าว 3.3 ล้านไร่ เป็นข้าวมะลิ 2.8 ล้านไร่ ทำนาดำ 30 เปอร์เซ็นต์ นาหว่าน 70 เปอร์เซ็นต์ ในการปลูกข้าวมะลิ มีปัญหาคล้ายกับหลายจังหวัดที่พูดไป โดยเฉพาะในเรื่องเป็นนาที่ต้องอาศัยน้ำฝน จังหวัดสุรินทร์มีระบบชลประทาน 6 เปอร์เซ็นต์ แต่ที่จังหวัดบุรีรัมย์มีแค่ 4 เปอร์เซ็นต์ ส่วนเรื่องข้าวหอมมะลิราคาตก ไม่มีใครตอบสาเหตุที่แท้จริงได้ แต่มีแหล่งข่าวว่า น่าจะเป็นเพราะข้าวหอมมะลิจากต่างประเทศไม่ว่าเขมร หรือลาวเข้ามาปลอมปน ทำให้ข้าวราคาตก ปัญหาที่พบในจังหวัด คือ เกษตรกรเผาฟาง เดียวนี้วิธีการทำนาเปลี่ยน ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันเกษตรกรรีบเร่งปลูกข้าว การเผาฟางก็เลยเยอะ เพราะฟางที่ยังไม่เปียกยุ่ยถ้าไม่เผาก็จะโลกกลบยก นี่คือพฤติกรรมการทำงานเปลี่ยนไปก็เลยต้องเผา ไถแล้วก็รีบหว่าน สำหรับแนวทางการพัฒนาในการปลูกข้าวมะลิมองว่า พื้นที่นาในการปลูกข้าวที่จังหวัดบุรีรัมย์ควรลดลงประมาณ 1 ล้านไร่จาก 3.3 ล้านไร่ โดยให้ไปปลูกพืชอื่นที่มีความเหมาะสมแทน ไม่ว่าจะเป็นอ้อย หรือมันสัมปะหลัง ซึ่งเป็นพืชพลังงานทดแทน เพราะพื้นที่บางส่วนเป็นนาตอนไม่เหมาะกับการปลูกข้าวอยู่แล้วในช่วงภัยแล้ง เสียตายแต่ละปีหน้าฝนน้ำเยอะมาก แล้วไหลลงแม่น้ำโขง ซักพักแล้งอีกแล้ว ดังนั้น ต้องหาวิธีกักเก็บน้ำไว้ พัฒนาระบบน้ำเป็นแก้มลิง ฝายน้ำล้น เขื่อนยาง เป็นต้น ในปีที่แล้ว คณะรัฐมนตรีอนุมัติงบประมาณช่วยเหลือน้ำท่วมประมาณ 3 หมื่นล้าน ถ้าเอา 3 หมื่นล้านมาพัฒนาระบบน้ำ ก็จะได้แหล่งกักเก็บน้ำเยอะ เพราะจังหวัดบุรีรัมย์มีแหล่งน้ำสำคัญเยอะ ประกอบกับปริมาณฝนที่มีอยู่บ้าง ถ้าหาวิธีพัฒนาระบบน้ำ แหล่งน้ำได้ การลดพื้นที่ปลูกข้าวลง 1 ล้านไร่และไปสนับสนุนการปลูกพืชอื่นที่เหมาะสมทดแทน ก็จะไม่กระทบต่อปริมาณผลผลิตข้าวเท่าไรหรอก เพราะถ้ามีน้ำเพียงพอต่อการปลูก ผลผลิตต่อไร่ก็สามารถเพิ่มสูงขึ้นจาก 400 กิโลกรัมต่อไร่ เป็น 700 กิโลกรัมต่อไร่โดยประมาณ ส่วนเรื่องดินอินทรีย์วัตถุในดินนาภาคอีสานมีค่อนข้างน้อยเทียบกับดินนาภาคกลาง ดังนั้นความเหมาะสมของดินในการปลูกข้าวจึงต่างกันมาก ดังนั้น นอกจากเรื่องการพัฒนาาระบบน้ำแล้วต้องพัฒนาเรื่องดินด้วย โดยใช้การไถกลบฟาง การใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก จึงเป็นเรื่องที่ถูกต้อง อีกประเด็นที่เห็นด้วยที่จะพัฒนาข้าวหอมมะลิ คือ เรื่องข้าวเกษตรอินทรีย์ เพราะข้าวหอมมะลิเกษตรอินทรีย์ เป็นระบบเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ถ้ามีใจเป็นอินทรีย์แล้ว ทุกอย่างจะดีหมด ดินดีขึ้น สภาพแวดล้อมดีขึ้น เกษตรกรสุขภาพดี ผู้บริโภคสุขภาพดีด้วย ซึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 บุรีรัมย์ก็เป็นภาคีกับสุรินทร์ ศึกษาหาความรู้ต่างๆ จากสุรินทร์อย่างต่อเนื่อง ตอนนี้ใช้มาตรฐาน Bioagricert accredited by IFOAM แต่อุปสรรคหนึ่ง คือ เรื่องมาตรฐาน GAP เพราะด้วยปัญหาระยะเวลาการรอรับใบรับรองผล GAP ล่าช้ามากจนชาวบ้านขายข้าวออกไปหมดแล้วทำให้ใบรับรองไม่มีประโยชน์ และเรื่องจริง คือ ถ้าได้ใบรับรองมาแล้ว โรงสีก็ไม่ได้เพิ่มราคาซื้อข้าวเลย ในเมื่อตลาดไม่เป็นตัวนำ ก็เปล่าประโยชน์ที่จะส่งเสริม การทำเกษตรอินทรีย์ยังง่ายกว่า ด้วย GAP เป็นมาตรฐานที่ดี ฟังอธิบายง่าย เป็นขั้นเป็นตอน ผลสัมฤทธิ์ของ GAP คือปราศจากสารพิษ ตรงตามพันธุ์ คุณภาพขนาดเมล็ดข้าวได้มาตรฐาน 40 กรัมขึ้นไป แต่เวลาทำยาก ขอฝากกรมวิชาการเกษตรว่าการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชตามมาตรฐาน GAP นั้น ควรต้องให้การตลาดเป็นตัวนำจึงจะประสบความสำเร็จ

